

УДК 930.1

DOI <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2020.28.22>

РЕФОРМАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ПОСТТОТАЛІТАРНІ АНТИРЕФОРМАЦІЙНІ ЧИННИКИ ТА ВИКЛИКИ

Оксана Патлайчук

*Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
кафедра філософії та культурології
пр. Героїв України, 9, 54025, м. Миколаїв, Україна*

Ольга Ступак

*Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
кафедра філософії та культурології
пр. Героїв України, 9, 54025, м. Миколаїв, Україна*

Оксана Макарчук

*Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
кафедра філософії та культурології
пр. Героїв України, 9, 54025, м. Миколаїв, Україна*

Осмилення стану і перспектив соціальних трансформацій потребує посиленої уваги до питання взаємодії політичних, економічних і культурно-ціннісних характеристик реформаційних процесів, окреслення факторів ефективних перетворень та антиреформаційних викликів і загроз. Досліджено низку соціокультурних, суб'єктивних чинників реформаційного процесу в Україні. Проаналізовано вплив рудиментів більшовицької ідеології на спосіб розуміння сучасними реформаторами суті і ролі реформ, історичну вкоріненість радянської практики «керівного всевладдя» та політичного інфантилізму. Показано, що соціальні перетворення в сучасній Україні зберігають тяглість із радянським періодом розвитку, попередні тоталітарні історичні смисли перетлумачують постмодерні, спотворюють соціальні практики, гальмуючи рух уперед, регресуючи соціум. З урахуванням відносності історичних аналогій простежено відповідність між проблемами реформування українського соціуму і тими проблемами, з якими зіткнулось афінське суспільство в епоху Солона. Наголошується, що успішними є реформи, які проводяться в річищі усвідомленого цивілізаційного проекту суспільного розвитку, підтримуваного громадянами країни. Стримування, переривання реформ призведуть лише до посилення невизначеності, збереження посттоталітарної амбівалентності у свідомості, поглиблення суперечності між об'єктивно необхідною метою реформ і бюрократично-авторитарними засобами реалізації цих реформ. У підсумку визначено, що недореформованість, безсистемність, реформаційного процесу дестабілізують соціальні структури і соціальні відносини, загрожують підривом довіри до процесу реформ загалом, призводять до втоми та розчарування щодо реформ серед українців і світової спільноти, а в умовах гібридної війни загострюють і висувають на перший план проблему національної безпеки. Всебічне дослідження соціального розвитку сучасного українського суспільства в контексті історичного досвіду та концептуальних засад реформаційного процесу й управлінських технологій є пріоритетним завданням соціальної філософії і неодмінною умовою розбудови державної політики.

Ключові слова: суспільна трансформація, реформаційний процес, неофеодалізм, політичний інфантилізм, реформи Солона.

Постановка проблеми. Кожний новий уряд в Україні із завидною наступністю починав свою діяльність із критики «попередників» і декларації про проведення реальних реформ. Результати такого «реформування» можна позначити поняттям системної патології. Дослідження трансформаційних процесів у посткомуністичних суспільствах переконливо показує, що Україна є «чи не єдиним прикладом взаємопов'язаних процесів формування нації, утвердження держави й становлення демократичних інституцій у географічній Європі за умов сучасних постмодерних цивілізаційно-тектонічних зрушень і соціокультурної ціннісної динаміки» [12] Цей багатовимірний унікальний історичний досвід пострадянських трансформацій від тоталітарного до демократичного політичного режиму, від соціалістичних форм організації економічного і суспільного життя до ринкової економіки і громадянського суспільства має бути осмислений у плані взаємодії локального історичного досвіду, зокрема і негативного, з позитивним інституційним досвідом інших суспільств. До сьогодні ми запозичували із західного світу основні інститути вільної ринкової економіки та парламентської демократії, намагаючись прищепити їх до себе, однак, як правило, хаотично і несистемно, без урахування відповідного суспільного і культурного контексту. Соціальні перетворення в сучасній Україні зберігають тяглість із радянським періодом розвитку, що зумовлює необхідність детальнішого аналізу впливу попередніх тоталітарних історичних смислів на соціальні практики та хід соціальних змін.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Процеси пострадянських трансформацій перебувають у центрі інтелектуальних дискусій у філософії та соціальних науках і пояснюються з декількох методологічних позицій та парадигм – як класичних теорій розвитку, так і транзитивної та трансформаційної. Концептуальні засади перехідних процесів досліджуються українськими філософами: Є. Бистрицьким, М. Бойченком, С. Кримським, В. Ляхом, М. Михальченком. Дослідження динаміки зміни соціальних інститутів здійснюють С. Бабенко, Є. Головаха, Н. Паніна, О. Куценко, В. Хмелько. Істотний внесок у розуміння сутності та механізмів посткомуністичних трансформацій роблять концепції Р. Дарендорфа, П. Штомпки, Т. Заславської, Р. Інглегарта. Важливим є порівняльний аналіз посткомуністичних трансформацій, проведений у працях З. Краснодемського, Х. Доманського, П. Шульце та інших учених.

Мета статті. На нашу думку, осмислення стану і перспектив суспільних трансформацій потребує посиленої уваги до питання взаємодії політичних, економічних і культурно-ціннісних характеристик реформаційних процесів, окреслення факторів ефективних перетворень та антиреформаційних викликів і загроз. У зв'язку з цим спробуємо розглянути деякі чинники реформ, укорінені в соціокультурному досвіді українського суспільства як пострадянського, та провести їхній аналіз не в термінах абстрактних моделей, а в контексті конкретних суспільних відносин.

Виклад основного матеріалу. У контексті теперішніх українських реалій особливо важливим видається розуміння причин ускладнень і проблем, які виникають у процесі реформування суспільства. До таких належать недооцінка пострадянськими реформаторами суті та ролі реформ у розвитку суспільства, успадкована від радянського минулого і пов'язана з ідеологічним неприйняттям більшовицькою владою перетворення суспільства шляхом реформ. Одержимі ідеєю насильницького захоплення влади, ідеологи більшовизму абсолютизували роль революції, возвели її в ранг мистецтва. Визнаючи боротьбу за реформи, Ленін сприймав їх лише як політичні засоби підготовки до революції, до насильницького повалення чинного ладу [7, с. 313–321], встановлення «влади основаної на насиллі і не зв'язаної жодними законами» [6, с. 245]. Ідеологічний скептицизм щодо реформ і психологічна нездатність до тривалої, поступової, послідовної кропіткої роботи,

від початку націленої на миттєвий результат, призвели до того, що жодна із затіяних радянською владою реформ не була доведена до кінця.

У результаті неономенклатурної революції 1990-х рр. політичний і соціальний капітали колишньої радянської номенклатури були конвертовані в економічний капітал, який зміцнився завдяки проникненню в політику. «Сильна залежність інституційних змін, з одного боку, від інтересів потужних фінансово-промислових, бізнес-політичних груп, а з іншого – від укорінених у минулому стереотипів, установок і правил життя не могла не згинати «часову стрілу» демократизації і розвитку ринку, неминуче викликаючи інверсійні зміщення до стійкого відтворення авторитарно-патерналістських відносин у політиці та економічній системі» [5].

Ставлення до реформи як до короткочасного акту декларування, а не тривалого послідовного процесу впровадження, є «гострою інфекційною хворобою» і сучасних чиновників.

Рудиментарна радянська практика «керівного всевладдя», «не зв'язаного жодними законами», зумовила виникнення і реплікацію (навіть після такого струсу, як Революція гідності) парадоксальної соціальної ситуації з дедалі глибшою прірвою між правлячою елітою і громадянським суспільством у політичних, ідеологічних, соціально-економічних проявах. У такій ситуації, якщо чиновники говорять про реформи, здавалося б, навіть найбільш нагальні, довгоочікувані, одразу виникає питання: а в чий інтерес? І глибше питання: а чи можна взагалі назвати введені зміни реформою? Будь-яка реформа має бути спрямована на певне вдосконалення, тобто усунення або виправлення недоліків, помилок, підвищення ефективності роботи певної системи тощо [11, с. 9]. З огляду на це навряд чи можна назвати реформою механічне підняття зарплат чиновникам, суддям, прокурорам, депутатам безвідносно до ефективності їхньої діяльності, без логічної прив'язки до мінімальних зарплат у країні. У результаті цього «покращення» Україна за нерівністю, визначеною за розмірами заробітку, значно випереджає країни Європи і США. Різниця в оплаті праці 1% найбільш забезпечених і решти робочої сили в Україні є фантастично великою: якщо в Скандинавських країнах заробітки цієї відносно невеликої групи перевищують середні в 5 разів, в європейських країнах – в 7, в США – в 12, то в Україні – в 13 [13, с. 37]. І підноситься цей безсоромний гвалт як невіддільна частина героїчної боротьби з корупцією. Безглуздість такого пояснення розвінчує віковий досвід. Проблема корупції не питання грошей, чи кількості грошей. Це питання моралі, вкоріненості моральних принципів які визначають буття людини. Сьогоднішня висока зарплата сприймається чиновником як благо, завтра – як норма, а післязавтра як недостатня компенсація спокус швидкого збагачення. Специфіка мотивації діяльності державних чиновників полягає в тому, що чиновник не несе за свою діяльність і бездіяльність жодної матеріальної відповідальності, умови його життя слабо пов'язані з умовами життя пересічних людей. Гостро відчуваючи нестабільність політичного режиму і суспільства загалом, маючи владу, чиновники спрямовують діяльність соціальних інституцій на досягнення власних цілей, прагнуть до скорішого збагачення, а свою посаду розглядають як своєрідний ресурс, який мотивує діяльність. Державний інтерес може бути фактором, який мотивує дію тільки в тому разі, якщо зростання добробуту чиновників усіх рівнів буде прямо залежати від зростання добробуту в кожному конкретному регіоні і в цілому по країні. На жаль, до наших реформаторів не приходять розуміння, що матеріальний інтерес, відірваний від моральних запобіжників, подібний бомбі з часовим механізмом, що тільки після підвищення загального добробуту населення власної країни можна, наслідуючи Швецію чи Британію, збільшувати власні оклади, і тільки тоді цю діяльність можна буде назвати складником реформи державного управління.

Ще один антиреформаційний аспект, успадкований нашим суспільством від радянської політичної системи, – це інфантилізм. Рудименти «радянської цивілізації», на жаль, посилюють пасивність, байдужість населення, сприяють відновленню утриманських настроїв, нездатності брати на себе відповідальність за власне життя, відмовляючись від опіки влади і держави. Прикладів цьому досить багато. Вже зараз, за даними офіційної державної статистики, більша половина українців підсажені на виплати від держави! Виплати, які не накладають особистих зобов'язань. Останнє означає, що значна частина населення країни вже фактично визнали себе годованцями, несамостійними, тими, хто не може себе фінансово утримувати. «Від цих людей не варто очікувати активних дій, – стверджує український соціолог Є. Головаха. – Проблема якраз у тому, що вони не робитимуть нічого. Бо якщо хтось хоч раз визнає себе утриманцем, то він на утриманні так і житиме й ніколи цього не відцурається. Тобто, навіть якщо їхні доходи почнуть зростати, такі громадяни не відмовляться від дармового шматка й зароблене переводитимуть у тінь» [2]. Вкотре замість контролю за дотриманням законодавства всіма без винятку і створення умов для заробляння коштів усіма, чиновники пішли давно перевіреною шляхом популізму, «створюючи широченний проша-рок вічних утриманців із відповідною психологією, які приймуть будь-що й будь-кого, хто гарантуватиме їм продовження халяви» [2]. Безперечно, в умовах транзитивного суспільства даються взнаки незадоволеність результатами економічних трансформацій, зокрема посиленням соціального розшарування. Однак, на жаль, це незадоволення призводить не до активізації життєвої позиції, а до формування відчуття безвиході, а отже – до безініціативності. Глибока переконаність у кастовій структурі суспільства, сформованої виключно за ознаками статків та зв'язків, і впевненість у тому, що належність до вищих каст практично забезпечує від покарання за будь-який злочин, перетворює нерівність на одну з найбільших загроз соціальної стабільності. Найнебезпечнішим є те, що нові покоління сприймають корупцію як неминучу реальність і не бачать сенсу тяжко працювати і вчитись [13, с. 43].

Проблеми однозначно складні, а в Україні ще й за давнини. А чим тривалішим є перебування інститутів і організацій у транзитивній стадії, тим різкіше погіршується якість життя населення й державних послуг, тим більше накопичується негативних настроїв і емоцій у суспільстві, тим гостріше відчуватимуться й усвідомлюватимуться фактори дестабілізації соціальних структур і соціальних відносин [3].

Однак, як свідчить історія, ми, українці, далеко не єдині, хто зіткнувся з подібними проблемами, і тому дуже корисно подивитися, як інші народи і суспільства виходили з подібних ситуацій, повчитися на їхніх помилках і успіхах. Задля кращого розуміння причин недолугості українського реформаційного процесу не зайве дещо дистанціюватися від нього. З цього уявного віддалення факти неможливо увиразнюються і краще проявляється їхня глибинна суть. Для прояснення значущості соціокультурних чинників суспільних трансформацій звернімося до реформи Солона в Стародавній Греції (594 р. до н. е.), не лише як до перших кроків становлення не тільки афінської, а й європейської демократії, а й як до свого роду прототипу соціальних реформ.

Незважаючи на тривалий історичний проміжок, між проблемами реформаційного процесу в Україні і тими, з якими зіткнулося афінське суспільство в епоху Солона, прослідковується низка аналогій. У всякому разі загальна ситуація перехідного періоду і тривале ігнорування накопичених проблем, що змусило Солона вдатись до різких, непопулярних змін, широкомасштабність реформ, які позначились у всіх сферах життєдіяльності, неоднозначне, навіть суперечливе ставлення різних верств населення до здійснюваних перетворень, надто нагадують нашу нинішню ситуацію. Враховуючи відносність історичних аналогій, все-таки спробуємо отримати з цього досвіду кілька корисних уроків.

У VIII–VII ст. до н.е. в Аттиці йшов процес розкладу родового ладу і зародження класового суспільства, формувалася класу великих землевласників евпатридів, які з-поміж себе вибирали старійшин та їхню голову – архонта, поставивши поступово під свій контроль всю верховну владу. У 621 р. до н.е. письмові закони Драконта закріпили права евпатридів, і до кінця VII ст. до н.е. вони зосередили у своїх руках майже всю землю. Більшість дрібних власників землі та їхні сім'ї були продані в рабство. Проблема внутрішнього боргового рабства буквально роздирала грецьке суспільство ізсередини. Назрівала громадянська війна.

В одній із своїх елегій Солон так змальовує ситуацію [4, с. 25]:

Знаю, що занепадає земля Іонійська найстарша.

Бачу, як никне вона – і відзивається біль

Глибоко в серці моему... О горе! Куди не погляну –

Тут нависний грошолоб, там – ошалілий багач...

Душу захланну приборкайте ви, хто в добрі та розкошах

Нині не знає вже й сам, як догодити собі.

Чи не пора схаменутися? Знайте, що вам я ні в чому

Не поступлюсь і для всіх визначу межі тверді...

За словами Арістотеля, саме ця елегія, пройнята любов'ю до батьківщини, закликком до примирення, до взаємних поступок і справедливості, спонукала афінян обрати Солона в архонти і законодавці [1, с. 273]. Солон вірив у те, що конфлікт можна залагодити шляхом законодавчо закріпленої мудрої угоди. Він розумів, що перемога однієї зі сторін виявиться згубною для Афін – переможені будуть прагнути реваншу і не буде кінця усобиці. Мета реформи полягала в тому, щоб схилити афінян до взаємних поступок і на їхній основі – до сталого громадянського миру.

Так чи інакше реформи мали на меті скасування влади звичаю, або, кажучи сучасною мовою, ліквідацію підзаконних актів та введення суспільства в жорсткі рамки дії законів. Проголошення всіх громадян рівними перед законом, тобто політичної рівності, в основу якої замість родової ознаки було покладено майновий ценз, завдало важкого удару по пануванню старої земельної знаті і заклало основи рабовласницької демократії [8].

Реформи, безсумнівно, згладили гостроту протистояння в афінському суспільстві, однак одразу усунути всі соціальні протиріччя Солон не міг. Доленосні для країни реформи сприймалися болісно і суперечливо. «Солон, – пише Плутарх, – розчарував заможних тим, що ліквідував боргові зобов'язання, а бідних – тим, що не провів переділ землі, як вони сподівались, і не зрівняв усіх за способом життя» [9, с. 112].

Цей приклад демонструє, що бурхливі дебати навколо сьогочасних реформ в Україні явище не нове і цілком природне. З економічного погляду реформи зачіпають різні матеріальні інтереси індивідів, груп, корпорацій і не можуть залишати байдужими цих суб'єктів до можливих перетворень. З психологічного погляду, всі реформи – це втручання у звичний, сформований лад життя, що також завжди болісно сприймається людьми і розцінюється як замах влади на їхній суверенітет, обмеження свободи і порушення сталих форм життєдіяльності.

Та все ж реформи необхідні. Це один із способів розвитку суспільства, свідомо реакція на ті об'єктивні запити, які реально склалися в тій чи іншій сфері життя. І реформами Солон, як ми бачимо, спочатку всі були незадоволені. Але не на стільки, щоб зважитися на громадянську війну, результат якої міг виявитися трагічним для будь-якої зі сторін. З часом розуміння цієї реальної вигоди пересилило першу реакцію розчарування. Фактор часу обов'язково повинен враховуватись і використовуватись під час проведення перетворень.

Продекларувавши основну ідею, впровадження реформ бажано проводити поетапно, з постійним моніторингом і ретельним аналізом наслідків, щоб позитивні результати змін проглядалися, заохочували на свою користь людей. До речі, час грає ще одну благодатну роль – дає можливість виявити справжню мету реформ. Як правило, в такі моменти наміри та дії людей зодягнені в словесно-ідеологічні шати, під якими не завжди можна побачити і зрозуміти, чого насправді хочуть реформатори, до чого прагнуть, особливо ж, якщо самі реформатори не хочуть, щоб їхні наміри зрозуміли. Час розкриває справжній зміст реформ, показує, чи замишлялись і проводились вони в інтересах усього суспільства, тобто демократично, або ж за красивими обіцянками приховувались вузько групові, кланові інтереси.

Маючи на увазі, що повага до закону неабиякою мірою залежить від моральної позиції законодавця, Солон подбав про те, щоб і самому опинитися серед потерпілих. Перед прийняттям закону він дав у борг досить значну суму грошей, яких і позбувся [9, с. 112]. І з цим у наших законодавців явні великі проблеми. Недоторканність, непідсудність, безвідповідальність, декларації, маєтки, які шокували весь світ і незадеклароване, «забуте» багатомільйонне майно українських чиновників різних рівнів – усе це показує небажання створювати щось, що не працює на задоволення власних інтересів. Законопроекти, розроблені науковцями, експертами з урахуванням вітчизняного і світового досвіду, проходячи чиновницькі «узгодження», «утвердження», змінюються до невпізнанності і зависають у повітрі набором порожніх гасел, а соціальна ситуація ускладнюється. Погіршення настроїв і очікувань населення, яке фіксується опитуванням громадської думки, служить певним свідченням двох процесів: з одного боку, відбувається масове наростання розчарування, з іншого – радикалізація настроїв. Обидві ці тенденції є небезпечними. Розчарування призводить до бездіяльності, а радикалізація, навпаки, підвищує активність, але таку, яка виходить за межі правового поля, загрожує підривом довіри до всього процесу реформ, веде до втоми та розчарування щодо реформ серед українців і світової спільноти. Здавалось би, скільки століть пройшло, а якою доречною є засторога мудрого Солона [4, с. 25]:

Стриму не знають ті люди захланні, погідність і спокій,
Радощі скромних гостей, – речі незнані для них.
Їм – аби гроші гребти, поживляючись кривдою інших,
Вся їх увага на те, щоб оминати закон.
Чи спогадає такий про Справедливість святу?

Іще один урок Солона. Відповідальність повинні брати на себе не лише уряд, політики, державні і громадські діячі, а й більшість громадян. Тільки в такому разі реформаційний процес буде не лише низкою гасел чи імітацією реформ, як це у нас часто буває, а стане дійсним рухом країни, що змінює спосіб життя на основі прийнятих цінностей.

Вплив радянських світоглядно-сміслових модусів і поведінкових стереотипів, вбитих катівнями, гулагами, страхом, голодомором в суспільну свідомість, долається дуже важко. Та все ж цей нелегкий шлях ми мусимо осилити. Сучасність не може йти вперед в ідеологічних кайданах минулого.

Сьогодні, з одного боку, моделі соціальних практик вже вийшли за межі соціального конформізму та патерналізму, а з іншого – вони ще не повністю відповідають потребам нової системи цінностей, орієнтованої на свободу вибору і прагматизм. Відсутність суспільного консенсусу стосовно цінностей, норм, пріоритетів, мети розвитку суспільства живить ґрунт для збереження посттоталітарної амбівалентності [3; 10].

Висновки. Проблема, що зазначена в статті, безумовно, складна, а в ситуації гібридної війни невідкладна. Недореформована інституційна сфера завмерла в ситуації невизначеності. Стримування, переривання реформ призведуть лише до посилення невизначеності, збереження посттоталітарної амбівалентності у свідомості, поглиблення суперечності

між об'єктивно необхідною метою реформ і бюрократично-авторитарними засобами реалізації цих реформ. Незавершена інституційна модернізація і надалі призводитиме або до революцій (цілком можливо тихих охлократичних, чи трагічних кривавих) або / і до відтворення інших варіантів (гібридних форм) тоталітаризму.

Гіпертрофована диференціація доходів населення, консервування масштабної бідності підривають соціальний спокій у країні, і такий стан зберігатиметься, доки не здійсниться перебудова політики доходів, зокрема її спрямування на зниження нерівності. Ефект не буде досягнуто швидко, ба більше, запровадження кардинальних змін у політиці доходів майже неминуче спричинить потужну протидію, однак нехтування наявними викликами загрожує соціальними конфліктами і розхитуванням Української державності.

Продуктивний реформаційний процес можливий лише за умови реальної, свідомої консолідації різних соціальних верств суспільства. Політичні партії та групи, їхні лідери мають перебувати у стані обопільної довіри й публічно проявляти не взаємні чвари задля підвищення рейтингу через приниження, ігнорування думки опонента, а здатність до конструктивного діалогу.

Соціальні перетворення в сучасній Україні зберігають тяглість із радянським періодом розвитку, попередні тоталітарні історичні смисли перетлумачують постмодерні, спотворюють соціальні практики, гальмуючи рух уперед, регресуючи соціум.

Перехідні процеси в Україні відбувалися як відхід від адміністративно-командної системи відносин, як подолання хаотичної динаміки перехідної фази і як поява нових суспільних визначеностей, притаманних демократичним модерним суспільствам, тобто як відхід від радянської «колії» поступу. Саме сьогодні формуються «коридори» подальшого розвитку українського суспільства, що визначаються у взаємодії попереднього історичного досвіду (не лише найближчого в часі) з перш за все більш глибокими, наскрізними формами та структурами – архетипами, які і зумовлюють напрями майбутніх соціальних трансформацій.

Список використаної літератури

1. Аристотель. Политика. Афинская полития. Серия: «Из классического наследия». Москва : Мысль, 1997. С. 271–343.
2. Головаха Е. Масові субсидії породжуватимуть покоління утриманців. *Тиждень.іа*. Київ, 3 квітня 2016. URL: <http://tyzhden.ua/Politics/161945>.
3. Головаха Е., Панина Н. Постсоветская деинституционализация и становление новых социальных институтов в украинском обществе. *Социология: теория, методы, маркетинг*. 2001. № 4. С. 5–22.
4. Золоте руно: з античної поезії (збірка) / передмова, упорядкування та довідки А.О. Білецького. Київ : Веселка, 1985. С. 20–26.
5. Куценко О. Україна в трансформаційних процесах: Quo vadis? *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2007. № 1. С. 18–32.
6. Ленин В. Пролетарская революция и ренегат Каутский. Полн. собр. соч. : в 55 тт. 5-е изд. Москва : Гос. изд-во полит. лит., 1967. Т. 37. С. 245.
7. Ленин В. Эра реформ. Полн. собр. соч. : в 55 тт. 5-е изд. Москва : Гос. изд-во полит. лит., 1967. Т. 7. С. 313–321.
8. Остерман Лев О Солон! История афинской демократии. Москва : Греко-латинский кабинет, 2001. С. 3–14.
9. Плутарх. Сравнительные жизнеописания. Солон : в 3-х тт. Т. 1 / пер. С. Соболевского. Москва : Наука, 1994. С. 92–114.
10. Поліщук Ю. Суспільна консолідація як важливий фактор цивілізаційного вибору України. *Наукові записки ІПЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2017. Вип. 2 (94). С. 120–132.

11. Полтерович В. Элементы теории реформ : монография. Москва : Экономика, 2007. 448 с.
12. Суспільна трансформація: концептуалізація, тенденції, досвід / за ред. В. Танчера. Київ, 2004. С. 5–48.
13. Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії : національна доповідь / ред. кол. : С. Пирожков, О. Майборода, Ю. Шайгородський та ін. ; ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. Київ : НАН України, 2016. С. 37.

THE REFORMATION PROCESS IN UKRAINE: POST-TOTAL ANTI-REFORMATION FACTORS AND CHALLENGES

Oksana Patlaichuk

*Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Department of Philosophy and Cultural Studies
av. Heroiv Ukrainy, 9, 54025, Mykolayiv, Ukraine*

Olga Stupak

*Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Department of Philosophy and Cultural Studies
av. Heroiv Ukrainy, 9, 54025, Mykolayiv, Ukraine*

Oksana Makarchuk

*Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Department of Philosophy and Cultural Studies
av. Heroiv Ukrainy, 9, 54025, Mykolayiv, Ukraine*

Understanding the status and prospects of social transformation requires increased attention to the issue of the interaction of political, economic and cultural values of reform processes, defining the factors of effective transformations, and anti-reform challenges and threats. A number of sociocultural, subjective factors of the reform process in Ukraine have been investigated. The influence of the vestiges of Bolshevik ideology on the way the modern reformers understand the essence and role of reforms, the historical rootedness of the Soviet practice of “governing omnipotence” and political infantilism is analyzed. It has been shown that social transformations in modern Ukraine remain in flux with the Soviet period of development, previous totalitarian historical meanings interpret postmodern, distort social practices, slowing the movement forward, regressing society. Considering the relativity of historical analogies, the correspondence between the problems of reforming the Ukrainian society and those faced by Athenian society in the Solon era has been traced. It is emphasized that the reforms carried out in the context of a conscious civilization project of social development supported by the citizens of the country are successful. Holding back, interrupting reforms will only lead to increased uncertainty, to maintain post-totalitarian ambivalence in consciousness, to deepen the contradiction between the objectively necessary goal of reform and the bureaucratic-authoritarian means of implementing these reforms. As a result, it is determined that under-reform, haphazardness, reform process destabilizes social structures and social relations, threatens to undermine confidence in the reform process in general, leads to fatigue and frustration about reforms among Ukrainians and the world community, and in the conditions of hybrid war exacerbates national security problem. A comprehensive study of the social development of modern Ukrainian society in the context of historical experience and conceptual foundations of the reform process and management technologies is a priority task of social philosophy and an indispensable condition for the development of state policy.

Key words: reformation process, neo-feudalism, political infantilism, social transformations, reforms of Solon.